บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาสู่ยุคสารสนเทศ (Information Technology) เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่มีผลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ ผลกระทบที่สำคัญที่สุดมีต่อระบบการสื่อสารของมนุษย์ซึ่งเคยพึ่งพาภาษาและตัวหนังสือเป็นหลัก มาเป็นการสื่อสารด้วยภาษาอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีประสิทธิภาพที่กว้างขวางไร้ขอบเขตจำกัด สิ่งมนุษย์เคยบันทึกไว้ในหนังสือ เอกสาร หรือวัตถุอื่นๆ อาจถูกนำมาบันทึกด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถนำกลับออกมาให้ได้ความตามที่บันทึกไว้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีการขยายตัวอย่างกว้างขวางและรวดเร็วในรอบระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา การติดต่อระหว่างบุคคลหรือนิติบุคคลเพื่อก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกิจประเภทใด ๆ ก็สามารถกระทำได้โดยไร้พรมแดน ไม่จำกัดระยะเวลาและระยะทาง ไม่จำเป็นต้องอยู่ต่อหน้ากัน และไม่จำเป็นต้องใช้กระดาษเป็นสื่อกลางอีกต่อไป โดยสามารถทำได้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์แทน ทั้งนี้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย กล่าวคือ ลดปัญหาการสิ้นเปลืองทรัพยากรกระดาษ และประหยัดงบประมาณเกี่ยวกับอุปกรณ์สำนักงาน ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในระยะยาว ลดขั้นตอนในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งถ้าไม่มีการจัดการเอกสารแบบดิจิทัล การถ่ายทอดคำสั่งหรือข้อความต่างๆ ต้องทำผ่านทางจดหมายเวียนที่ต้องใช้กระดาษ ซึ่งเสียเวลาและขั้นตอนมาก นอกจากนี้ ยังเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร ในขณะเดียวกันก็ลดงานด้านการจัดทำเอกสาร และการจัดเก็บเอกสาร รวมทั้งเป็นการทำงานโดยผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ตหรืออินทราเน็ต ซึ่งสามารถสื่อสารได้ทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ผ่านไปยังเครื่องคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์พกพาอื่นๆของผู้รับปลายทาง แทนการส่งข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศอื่นๆ ที่อยู่ในรูปแบบของเอกสารที่ใช้กระดาษ, การส่งข้อมูลข่าวสารหรือข้อความต่างๆ สามารถส่งถึงกันได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว ข้อมูลมีความถูกต้องมากขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อการบังคับใช้กฎหมายด้วย

สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสารสนเทศอย่างเต็มรูปแบบ เห็นได้จากนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ทำการเปิดเสรีทางการค้าและบริการ ทำให้ต้องปฏิบัติตามกรอบกติกาขององค์กรการค้าโลก หรือ WTO ด้วยซึ่งมีแนวโน้มในการทำธุรกรรมแบบไร้กระดาษ (Paperless Trading) มากยิ่งขึ้น อันทำให้เอกสารที่ใช้ในการทำธุรกรรมต่างๆ ต้องจัดทำเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์พร้อมกันไปด้วย ทั้งในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางดังกล่าวได้ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายหลายประการเช่นเดียวกันกับในต่างประเทศ

แม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีจะมีความก้าวหน้า การขยายตัวในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ก็มีมากขึ้นเรื่อย ๆ หากแต่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนยังคงใช้เอกสารกระดาษในการดำเนินธุรกรรมและเก็บเอกสารดังกล่าวเป็นหลักฐานในกรณีที่เกิดข้อพิพาท ซึ่งการจัดเก็บและการใช้เอกสารกระดาษนำมาซึ่งภาระในเรื่องค่าใช้จ่าย สถานที่จัดเก็บและปริมาณการใช้กระดาษที่เพิ่มขึ้นในทุกวัน ปัญหาดังกล่าวเกิดจากหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทยยังขาดความเชื่อถือและเชื่อมั่นในการใช้งานเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ แม้ว่าปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 อันมีวัตถุประสงค์ในการตราขึ้นเพื่อรองรับสถานะทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้เทียบเท่าเอกสารกระดาษออกมาใช้บังคับแล้วก็ตาม แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวก็ไม่ครอบคลุมถึงกรณีการทำ การใช้ และการเก็บรักษาเอกสารในรูปของภาพถ่ายเอกสารที่ได้รับการแปลงเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ประเด็นปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดอุปสรรคและความไม่มั่นใจในการพัฒนาและการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อจัดเก็บและการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้อ้างอิงในทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำเอกสารให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือการแปลงเอกสารเก่าให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

จากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่ได้กำหนดความหมายของคำว่า "พยานเอกสาร" เอาไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นพยานหลักฐานในศาลว่าจะถือเป็นพยานหลักฐานประเภทใด ทั้งนี้ จากการศึกษากฎหมายลักษณะพยานของประเทศต่าง ๆ พบว่าเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ประเทศสหรัฐอเมริกาได้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยกำหนดให้เอกสารมีความหมายรวมไปถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในทุกรูปแบบ ส่วนประเทศอังกฤษก็เช่นเดียวกัน ทำให้ไม่เกิดปัญหาในการตีความว่าพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานเอกสารหรือไม่ และทำให้เกิดความแน่นอนในการนำ

บทบัญญัติเกี่ยวกับพยานเอกสารที่บัญญัติไว้ในกฎหมายไปบังคับใช้ต่อไป และในประเทศสิงคโปร์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การรับฟังเอกสารทั้งที่สร้างขึ้นในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มาตั้งแต่ต้นและเอกสารกระดาษที่แปลงให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในภายหลัง นอกจากนี้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นปัญหาที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญอยู่ ประเทศในเครือจักรภพของอังกฤษ (The Commonwealth) จึงได้มีการจัดประชุมขึ้นในปี ค.ศ. 2000 โดยแต่ละประเทศต่างเห็นพ้องต้องกันว่าหลักเกณฑ์ว่าด้วยพยานหลักฐานตามกฎหมายคอมมอนลอว์ อาจไม่เหมาะสมในการนำมาปรับใช้กับปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการพัฒนากฎหมายให้ทันต่อสภาพการณ์ในปัจจุบันจึงเป็นที่มาของการร่างกฎหมายแม่แบบว่าด้วยพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำมาบังคับใช้กับประเทศในเครือจักรภพ

อย่างไรก็ดี การปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและส่งเสริมการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้แทนเอกสารกระดาษ อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าเทคโนโลยีโดยส่วนใหญ่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ดังนั้นการที่จะบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมและบังคับใช้กับเทคโนโลยีต่าง ๆ และสมบูรณ์ในทุกกรณีจึงเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ ดังเช่นในต่างประเทศดังที่ได้ศึกษามาซึ่งต่างก็เป็นประเทศที่มีการส่งเสริม และพัฒนาการใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อย่างกว้างขวางก็ประสบปัญหาจากการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประเภทนี้อยู่ การแก้ไขกฎหมายอาจไม่เป็นการเพียงพอ แต่ควรที่จะมีการปรับเปลี่ยนกฎหมายให้ทันสมัยอยู่เสมอเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งการส่งเสริมให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าในในเทคโนโลยีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกันด้วย ความน่าเชื่อถือของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ยังต้องพิจารณาถึงปัจจัยทางด้านวิศวกรรมหรือระบบความปลอดภัยของเอกสารหรือการบริหารการจัดเก็บเอกสารตลอดจนความพร้อมของบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดเก็บเอกสารเช่นกัน

นอกจากนี้ แม้วิวัฒนาการที่ไม่หยุดยั้งในปัจจุบันทำให้ไม่อาจปฏิเสธความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในทุก ๆ ด้าน แต่เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันของสังคม จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมและป้องกันไม่ให้ถูกเอาเปรียบได้ เครื่องมือหนึ่งที่สามารถใช้ในการควบคุมและป้องกันก็คือกฎหมาย ดังนั้นแม้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอาจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงกฎหมายให้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและอาจ

เกิดขึ้นในอนาคตแล้ว หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งแล้วการเปลี่ยนแปลงกฎหมายก็ควรที่จะควบคุมทิศทางของเทคโนโลยีด้วยเช่นเดียวกัน โดยคำนึงถึงผลกระทบหลาย ๆ ด้านจากการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวด้วย

ผลการศึกษาพบว่า สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ในปัจจุบัน แม้ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้บัญญัติ ห้ามมิให้ศาลปฏิเสธการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในกระบวนพิจารณาก็ตาม แต่ประเด็นในเรื่องความน่าเชื่อถือของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ยังคงเป็นปัญหาอยู่ เนื่องจากกฎหมายมิได้กำหนดสถานะทางกฎหมายและหลักเกณฑ์การนำเสนอและรับฟังพยานหลักฐานประเภทนี้เอาไว้อย่างชัดเจน ประกอบกับมีความจำเป็นที่จะต้องนำเทคโนโลยีด้านความมั่นคงปลอดภัยของระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาประยุกต์ใช้ด้วย ดังนั้น การพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ย่อมสร้างความชัดเจนในเรื่องนี้ได้ และจะเป็นประโยชน์ต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประเภทนี้ด้วยนั่นเอง

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาพบอุปสรรคและข้อขัดข้องในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีแพ่งและคดีอาญา จึงได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ดังนี้

1. ควรกำหนดนิยามความหมายของคำว่า "เอกสาร" และ "พยานเอกสาร" ให้มีความชัดเจน ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาจากความไม่แน่นอนของสถานะทางกฎหมายลักษณะพยานของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ทั้งในส่วนของคดีแพ่งและคดีอาญาได้ ทั้งนี้ เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ชัดเจนเกี่ยวกับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ตลอดจนยังไม่มีคำพิพากษาของศาลฎีกาตีความเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ จึงยังไม่มีความแน่นอนว่ากรณีใดที่ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะถือเป็นพยานเอกสาร ซึ่งจากแนวความคิดของกฎหมายต่างประเทศ เห็นว่า เอกสารอิเล็กทรอนิกส์หากมีการนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลแล้ว ไม่ว่าในคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีอื่นใดก็ตาม โดยลักษณะแล้วมิได้จัดอยู่ในประเภทของพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ แต่ได้วางหลักเกณฑ์การนำสืบและรับฟังพยานหลักฐานประเภทนี้คล้ายคลึงกับวิธีการนำสืบพยานเอกสารดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะบางประการที่อาจจัดเป็นเอกสารได้ และ

หากมีการนำมาใช้อ้างอิงในศาลเพื่อพิสูจน์ข้อความในเอกสารนั้นอาจจัดเป็นพยานเอกสารประเภทหนึ่งได้ เพื่อประโยชน์ในการนำบทบัญญัติตามกฎหมายลักษณะพยานมาปรับใช้ อย่างไรก็ดีมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า โดยลักษณะเฉพาะของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์นั้นควรที่จะมีบทบัญญัติบางประการมาเสริมในการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประเภทนี้ด้วย อย่างไรก็ดี ควรกำหนดให้พยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานอีกประเภทหนึ่ง จึงจะเกิดความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันได้

2. ควรกำหนดความเป็นต้นฉบับของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้มีความชัดเจน เนื่องจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไม่ว่าจะเป็นต้นฉบับหรือสำเนาจะมีลักษณะที่เหมือนกัน นอกจากนี้ข้อมูลที่เป็นต้นฉบับที่แท้จริงนั้น คือ สิ่งที่เป็นภาษาคอมพิวเตอร์ ซึ่งไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ ส่วนสิ่งที่ปรากฏบนหน้าจอเป็นการแปลงจากภาษาคอมพิวเตอร์ให้เป็นภาษาที่สามารถเข้าใจได้เท่านั้น ดังนั้นเพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจในความถูกต้องแท้จริงของสำเนาถาวร (hard copy) หรือสิ่งพิมพ์ออก (print out) ของต้นฉบับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่จะนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานนั้นและเพื่อมิให้การดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นศาลเกิดปัญหาจากสภาพของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในกรณีที่มีการจัดทำเอกสารในรูปของอิเล็กทรอนิกส์มาตั้งแต่ต้นและจัดเก็บเอกสารในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ในภายหลัง ดังนั้น บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้ก่อให้เกิดอุปสรรคในการนำมาใช้บังคับกับพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายโดยให้ถือว่าสำเนาถาวร (hard copy) หรือสิ่งพิมพ์ออก (print out) เป็นเอกสารที่มีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่าต้นฉบับ โดยมีเงื่อนไขว่าสิ่งพิมพ์ออกนั้นมีข้อความถูกต้องครบถ้วนตรงกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และต้องมีการรับรองโดยหน่วยงานที่มีอำนาจตามที่คณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ประกาศกำหนดแล้วนั่นเอง

3. แม้ว่าประเทศไทยจะได้กำหนดหลักเกณฑ์ห้ามรับฟังพยานบอกเล่าเอาไว้แล้วตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550 ซึ่งมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2550 มาตรา 95/1 และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. ... มาตรา 226/3 ผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรนำหลักกฎหมายในเรื่องนี้มาใช้บังคับกับเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยควรถือเป็นข้อยกเว้นของหลักกฎหมายดังกล่าว เนื่องจากพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์หาได้เป็นพยานบอกเล่าในทุก ๆ กรณีไม่ นอกจากนี้ในปัจจุบันมีการนำเอา

เทคโนโลยีมาใช้ในการพิสูจน์ความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานประเภทดังกล่าว ทำให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ หากพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาในต่างประเทศตามที่ได้ทำการศึกษามา จะได้แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยกฎหมายของต่างประเทศจะไม่นำหลักในเรื่องพยานบอกเล่ามาใช้บังคับกับพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์โดยถือว่าเป็นข้อยกเว้นและผ่อนคลายหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ในเรื่องดังกล่าว

4. ควรกำหนดวิธีการพิสูจน์ความถูกต้องแท้จริงของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยปกติแล้ว การนำพยานเอกสารเข้าสืบจะต้องนำพยานบุคคลมาสืบประกอบ และเมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งคัดค้านความถูกต้องแท้จริงแห่งเอกสารนั้น ศาลก็ต้องสืบพยานโดยมีการซักถามพยานที่ทราบการมีอยู่หรือข้อความแห่งเอกสารที่ถูกคัดค้าน ดังนั้น ในกรณีเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ผู้ที่จะเป็นพยานบุคคลในการพิสูจน์ความถูกต้องของเอกสาร ปกติได้แก่ เจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นๆ ที่มีหน้าที่ดูแลรักษาข้อมูลหรือผู้ที่จะต้องใช้ข้อมูลนั้น ๆ เพื่อกิจการในหน้าที่ของตน บุคคลเหล่านี้อาจไม่รู้ถึงที่มาของข้อมูลหรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับระบบการทำงานของคอมพิวเตอร์ที่นำมาใช้ในกิจการเลย ดังนั้น จึงเป็นการยากหรือเกือบจะเป็นไปไม่ได้ที่จะนำพยานบุคคลที่เป็นประจักษ์พยานที่รู้เห็นโดยตลอด ทุกขั้นตอนถึงการได้มาซึ่งสิ่งพิมพ์ออกที่ใช้อ้างอิงเป็นพยานเอกสารในศาล พยานบุคคลที่มาให้การกับศาลจึงเป็นเพียงพยานแวดล้อม ในกรณีที่จะใช้พิสูจน์ถึงความถูกต้องแท้จริงของข้อความและเอกสารที่ใช้เป็นพยานหลักฐาน ซึ่งถือว่าเป็นพยานผู้ที่เบิกความในข้อความที่แท้จริงแห่งเอกสาร ตามมาตรา 126(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องให้พยานผู้เชี่ยวชาญกล่าวยืนยันถึงความน่าเชื่อถือของระบบฮาร์ดแวร์ ระบบซอฟท์แวร์ และกระบวนการต่างๆ ที่ใช้ในการเก็บรักษาข้อมูล (records) และการพิมพ์เอกสารออกจากเครื่องคอมพิวเตอร์ (Printout) รวมทั้งสภาพการณ์และวิธีการในการบันทึกข้องมูลเข้าสู่ระบบ ขั้นตอนที่ใช้และจะก่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าข้อมูลที่บันทึกมีความถูกต้อง ขั้นตอนที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและรักษาข้อมูลให้มีความพร้อมที่จะนำมาใช้

อย่างไรก็ดี การพิสูจน์แต่เพียงว่าสิ่งพิมพ์ออกนั้นเป็นสิ่งที่ได้จากระบบคอมพิวเตอร์ที่นำมาใช้ในกิจการงานเป็นปกติธุระ ไม่ถือว่าเป็นการเพียงพอที่จะพิสูจน์ว่าเอกสารแท้จริงและถูกต้องเพราะคอมพิวเตอร์ที่ใช้อยู่เป็นปกติในทางธุรกิจไม่ได้หมายความว่าข้อมูลที่ได้ออกมาจะถูกต้องเสมอไป จะต้องมีการพิสูจน์ให้เห็นว่ามีระบบควบคุม ซึ่งใช้เพื่อป้องกันมิให้มีความผิดพลาดเกิดขึ้น และจะต้องพิสูจน์ว่ามีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในการเข้าถึงระบบการเก็บข้อมูล ตลอดจนโปรแกรมและเครื่องมืออื่น ๆ เพื่อเป็นประกันความถูกต้องของข้อมูล

ด้วย อย่างไรก็ดี ไม่จำเป็นถึงขนาดจะต้องจัดส่งข้อมูลและโปรแกรมให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งล่วงหน้าเพราะจะก่อให้เกิดภาระและความยุ่งยาก เนื่องจากเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานอาจเป็นผลผลิตที่ได้มาจากโปรแกรมต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้การตรวจสอบอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เหล่านั้นอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด หากไม่มีความรู้เฉพาะด้านหรือขั้นตอนในการจัดทำ

โดยสรุป ปัญหาในเรื่องการพิสูจน์ความถูกต้องแท้จริงของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากในปัจจุบันมีการนำเอาเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ไปใช้ในทางมิชอบก่อให้เกิดการประกอบอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้น เช่น การฉ้อโกง การปลอมแปลงเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ในธุรกิจการค้าและการพาณิชย์โดยอาศัยคอมพิวเตอร์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดอันส่งผลกระทบและก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศ การวางหลักเกณฑ์หรือแนวทางพื้นฐานตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นย่อมเป็นประโยชน์ต่อคู่ความและสร้างความมั่นใจในกรณีที่นำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้พยานหลักฐานทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา

5. ควรกำหนดหลักเกณฑ์การนำเสนอและนำสืบพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยการตรากฎหมายในรูปแบบของข้อกำหนดศาลเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาคดีทั้งในทางแพ่งและทางอาญา ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550 มาตรา 103/3 ได้กำหนดว่า เพื่อให้การสืบพยานหลักฐานเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานได้ แต่ต้อง ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในกฎหมาย ซึ่งนำบทบัญญัติดังกล่าวไปใช้ในคดีอาญาได้ตามมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เขียนเห็นว่า ควรกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคู่ความทั้งสองฝ่ายในกรณีที่มีการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นพยานหลักฐานดังแนวทางต่อไปนี้

คู่ความที่ประสงค์จะเสนอพยานหลักฐานที่อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะต้องระบุข้อมูลที่อ้างไว้ในบัญชีระบุพยานมาตรา 88 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพร้อมยื่นคำแถลงแสดงความจำนงเช่นว่านั้น และให้ทำคำรับรองของพยานหลักฐานนั้นพร้อมทั้งจัดทำสิ่งพิมพ์ออกของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นในจำนวนที่เพียงพอ

เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนดเป็นกรณี ๆ ไป

ส่วนคู่ความฝ่ายที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงพยานหลักฐานในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ยันตน อาจยื่นคำแถลงต่อศาลก่อนการสืบข้อมูลนั้นเสร็จคัดค้านการอ้างข้อมูลนั้นโดยเหตุที่ว่าข้อมูลดังกล่าวไม่เข้าเงื่อนไขของการรับฟัง หรือไม่น่าเชื่อถือ หรือสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นปลอม หรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นไม่ถูกต้องทั้งหมดหรือบางส่วน เว้นแต่จะแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่อาจทราบเหตุแห่งการคัดค้านได้ก่อนเวลาดังกล่าว คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตคัดค้านการอ้างข้อมูลหรือสื่อหรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลเช่นว่านั้นต่อศาลไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนพิพากษาคดี และถ้าศาลเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อาจยกข้อคัดค้านได้ก่อนนั้น และคำร้องนั้นมีเหตุผลฟังได้ ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้องในกรณีที่มีการคัดค้านดังว่ามานี้ ให้นำมาตรา 126 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม หากคู่ความซึ่งประสงค์จะคัดค้านไม่คัดค้านการอ้างข้อมูลดังกล่าวเสียก่อนการสืบข้อมูลนั้นเสร็จ หรือศาลอนุญาตให้คัดค้านภายหลัง ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายนั้นคัดค้านการอ้างอิงข้อมูลนั้นเป็นพยานหลักฐาน แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจของศาลในการที่จะไต่สวนและชี้ขาดในเรื่องเงื่อนไขของการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นพยานหลักฐาน หรือในเรื่องของความแท้จริงหรือถูกต้องของสื่อหรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลเช่นว่านั้น ในเมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

6. ควรกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานทางด้านเทคโนโลยีที่สำคัญ อันได้แก่ การรักษาความลับ (Confidentiality) การรักษาความครบถ้วนถูกต้อง (Integrity) การกำหนดสิทธิในการเข้าถึง (Access Control) การรักษาความมั่นคงปลอดภัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประเภทนี้ ทั้งนี้ การที่จะบัญญัติกฎหมายในเรื่องการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานนั้นไม่สามารถกระทำได้ เพราะการวิเคราะห์ว่าพยานหลักฐานใดมีน้ำหนักหรือน่าเชื่อถือนั้นเป็นดุลยพินิจของศาล ดังนั้น การจะทำให้ศาลเชื่อถือพยานหลักฐานที่นำมาเสนอนั้นจึงขึ้นอยู่กับกระบวนการขั้นตอนที่สามารถแสดงได้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่ถูกต้องแท้จริงนั่นเอง

7. ควรกำหนดให้มีธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่จะเสริมสร้างความน่าเชื่อถือให้กับภาครัฐและภาคเอกชน เช่น ธุรกิจบริการเกี่ยวกับการประทับเวลาทางอิเล็กทรอนิกส์ ธุรกิจบริการเกี่ยวกับการรับรองความถูกต้องของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์และธุรกิจบริการเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีการกำกับดูแลอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความ

เชื่อมั่นในการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์อย่างแพร่หลายทั้งในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงในการรับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลด้วย การผลักดันการกำกับดูแลธุรกิจบริการทั้ง 3 ประเภทนี้จึงมีความจำเป็นยิ่งเพื่อการสร้างโอกาสและพัฒนาศักยภาพของภาคธุรกิจของไทยให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติต่อไป